

Isberg, Ulrika
Tel: 010-698 15 53
ulrika.isberg@naturvardsverket.se

YTTRANDE
2018-08-13 Ärendenr:
NV-02514-18

Havs- och vattenmyndigheten
havochvatten@havochvatten.se

Synpunkter avseende samråd om förslag till havsplaner (dnr 396-18)

Naturvårdsverkets synpunkter

De förslag till havsplaner som Havs- och vattenmyndigheten arbetat fram och nu samråder om kommer att bli vägledande för myndigheternas tillståndsgivning, kommunernas planläggning och vid förvaltning inom havsplaneområdet. Detta ställer höga krav på tydlighet, väl underbyggda avvägningar och att havsplanerna förhåller sig till de planer som gäller för angränsande områden. Den omfattande processen som föregått planerna med framtagande av nulägesbeskrivning, sektorsunderlag, färdplan och dialog kring miljöbedömningen har medfört en god förankring av processen att ta fram havsplaner. Eftersom det är första gången havsplaner tas fram för Sveriges havsområden är det naturligt att planbeskrivning, beteckningar och motiv för avvägningar kan behöva utvecklas vidare såväl inför granskningsskedet som i det fortsatta arbetet med löpande revidering och aktualitetsförklaring av planerna.

Naturvårdsverket följer gärna och bidrar i det arbetet utifrån vårt ansvarsområde och vår kompetens.

Havsplanerna bygger på flera goda föresatser. Att planerna utgår från ekosystemansatsen är till exempel vällovligt. Ett annat framsynt exempel utifrån ett långsiktigt hållbarhetsperspektiv är utpekandet av s.k. klimatrefugier. Samtidigt är planerna behäftade med vissa brister, inte minst beroende på att vi inte har samma kunskap om havsområdet som vi har om områden på land. Det är naturligt då det är första gången som planering görs inom detta område, men kräver ett medvetet arbete med kunskaps- och planeringsunderlag och en fortsatt dialog om roll- och ansvarsfördelningen mellan olika myndigheter och nivåer. Det är rimligt att anta att havsplanerna och den process som föregått dem i sig medför ett ökat intresse för havet och i förlängningen förbättrat kunskapsläge inom flera områden. Det är också viktigt att planerna i högre grad tar höjd för teknikutveckling som kan ge nya förutsättningar (till exempel för vindkraft, för annan utbyggnad av energi eller för annan utvinning).

Inom ramen för samrådet lämnar vi dels generella synpunkter på planens utformning, dels mer detaljerade synpunkter, främst avseende användningarna **attraktiva livsmiljöer**, **energiutvinning** och **natur**. Synpunkter lämnas också på miljö- och hållbarhetsbedömningarna. Våra synpunkter i korthet:

- Generellt önskas ökad tydlighet avseende bakomliggande motiv till prioriteringar, hur planerna förhåller sig till angränsande och överlappande planer samt hur planerna ska tillämpas.
- Användningen **attraktiva livsmiljöer** behöver renodlas genom en uppdelning i **friluftsliv och turism**, som är en användning, respektive **kulturmiljö**, som är en grundläggande förutsättning för användningen. Att foga samman en användning med en förutsättning kan komplicera tillämpningen av planen och göra den otydlig.
- Avseende användningen **natur (N)** bör det tydliggöras att eventuell samexistens med intressen som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område kräver ett särskilt tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.
- Av de 21 områdena som pekats ut för användningen **energiutvinning (E)** bedöms huvuddelen som lämpliga, medan vi har invändningar mot tre av de angivna E-områdena. I övriga områden bör energiutvinning kunna bedrivas, men i vissa fall behövs ytterligare utredning för en säker bedömning och i vissa fall krävs ett särskilt hänsynstagande till höga naturvärden.
- Miljöbedömningarna är omfattande och innehållsrika. Konsekvenserna av plan och alternativ skulle framgå tydligare om miljöbedömningarna avgränsades till de miljöaspekter som kommer att påverkas betydligt av planförslaget.
- Det är positivt att hållbarhetsbedömningar arbetats fram utifrån ett brett perspektiv, däremot kan metod och metodbeskrivning behöva utvecklas och förtydligas.

Naturvårdsverkets detaljerade synpunkter framgår av bilaga till detta yttrande. Flera av synpunkterna ska ses som en upptakt till dialog och vår ambition är att vi tillsammans ska hinna diskutera och lösa ut flera av dem innan granskningen av planen tar vid.

Beslut om detta yttrande har fattats av generaldirektören Björn Risinger.

Vid den slutliga handläggningen har i övrigt deltagit avdelningschefen Lena Callermo, föredragande, samt handläggarna Ulrika Isberg, Lena Odeberg, Ann Åkerskog, Julia Taylor, Lisa Forsberg, Lisa Björk och Kerstin Bly Joyce.

Detta beslut har fattats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

Björn Risinger

Lena Callermo

BILAGA till YTTRANDE Synpunkter avseende samråd om förslag till havsplaner

Naturvårdsverkets detaljerade synpunkter och förslag

På följande sidor ger Naturvårdsverket sina synpunkter och förslag avseende samrådsförslaget till havsplaner. Våra synpunkter är indelade i följande områden:

SYNPUNKTER PÅ PLANENS UTFORMNING	5
SYNPUNKTER PÅ ANVÄNDNINGEN ATTRAKTIVA LIVSMILJÖER	7
SYNPUNKTER PÅ ANVÄNDNINGEN ENERGIUTVINNING	8
SYNPUNKTER PÅ ANVÄNDNINGEN NATUR	15
SYNPUNKTER PÅ ÖVRIGA TEMAN OCH ANVÄNDNINGAR	16
SYNPUNKTER PÅ MILJÖBEDÖMNING	17
SYNPUNKTER PÅ HÅLLBARHETSBEDÖMNING	19

Synpunkter på planens utformning

Naturvårdsverket önskar ökad tydlighet avseende prioriteringar, kartredovisning och beteckningar

De tre planerna med tillhörande miljö- och hållbarhetsbedömning utgör ett mycket omfattningsrikt och delvis svåröverblickbart material. Att olika teman redovisas på separata kartor utan möjlighet till överlagring försvårar tolkningen av planens innebörd. Det är önskvärt att utveckla webbversionen så att det är möjligt för användaren att själv välja vilka skikt som ska visas samtidigt för ökad läsbarhet. Samtidigt bör viss information, som till exempel den områdesspecifika beteckningen som anger lämpligaste användning följa med i samtliga kartor och skikt, såväl i webb- som PDF-versionen. Som det är nu blir det svårt att orientera sig bland områden, motiv och teman.

Motiveringen till vilken användning som bedömts som lämpligast bör göras tydligare för respektive område. Idag får man söka länge i informationspanelen för att förstå vilka intressen eller värden som motiverar valet av användning samt skälen till varför andra möjliga användningar valts bort. Motiven till att ett intresse och en användning valts bort bör också utvecklas.

En mer enhetlig användning av benämningar och beteckningar bör eftersträvas. Exempelvis anges användningen Natur på plankarta med versal, medan den i löptext anges med gemena – natur - och i ytterligare något sammanhang med fet stil - **natur**.

Naturvårdsverket anser att beteckningen lilla n behöver följas av vägledning för en god tillämpning

Lilla n betyder att särskild hänsyn ska visas till höga naturvärden. Vilka dessa värden är anges för respektive område. Däremot finns i planen ingen vägledning om hur denna särskilda hänsyn bör visas och vilken grad av hänsyn som avses med ”särskild hänsyn”. Detta behöver förtydligas för användaren genom vägledning. Naturvårdsverket bistår gärna i ett arbete med en sådan vägledning.

Naturvårdsverket anser att användningen generell användning är svårtillämpad då den ibland står för en prioriterad användning och ibland för ingen användning

Beteckningen G, **generell användning**, innebär ofta att ingen användning av området angetts som särskilt lämplig. Det är naturligt att en första havsplan innehåller ett stort mått av oplanerade områden. Däremot är beteckningen förvirrande då det ibland, inom beteckningen G, ryms en annan användning som ska ges företräde. Detta gäller **sjöfart, yrkesfiske, sandutvinning och attraktiva livsmiljöer**. Som kartan nu läses är det inte uppenbart att dessa användningar är jämbördiga med övriga särredovisade benämningar (E, F och N). Det är därför önskvärt att dessa användningar bryts ur **generell användning**, (G) på plankartan. Därmed blir G överflödigt som självständig beteckning och de områden som återstår blir tomma – utan beteckning - och bör betraktas som oplanerade områden i väntan på att någon lämplig användning gör anspråk på dem.

Naturvårdsverket önskar större tydlighet avseende havsplanernas koppling till angränsande och överlappande planer

För en tydligare plan och bättre möjligheter till tolkning av de val som gjorts inom planen är det bra om det framgår hur havsplanerna hänger ihop med de kommunala översiktsplanerna (för kustens inre vatten), skyddade områden samt riksintressen och riksintresseanspråk som gränsar till havsplanens område. Det är också bra om samband mellan olika länders havsplaner går att utläsa. Under våren 2018 färdigställdes en plan för hela kvarken inom projektet SeaGIS 2.0 och den planens ställningstagande bör tas om hand och om möjligt redovisas inom den svenska havsplaneringen.

Naturvårdsverket önskar större tydlighet i kapitlet om tillämpning av plan

Kapitlet om tillämpning av planen bör utvecklas. Planen ska vara vägledande för framtida planering. Utifrån ett samexistens-perspektiv är det bra att relativt få avvägningar är gjorda i planen då samexistens generellt är att föredra framför en avvägning gjord utifrån bristfällig kunskap. Utifrån ett vägledande perspektiv kan dock alltför få avvägningar medföra att planen blir svår att tillämpa. Ett tydligt motiv till varför en viss avvägning görs, eller varför ingen avvägning görs, behövs. Idag är vissa avvägningar i planen inte tydligt redovisade. Exempelvis anges att försvarsintressen alltid ges företräde, vilket vi anser är en tveksamt motiverad avvägning då det inte samtidigt tydligt framgår att anspråket bedöms vara av riksintresse.

Naturvårdsverket är positiva till en utveckling av datamodelleringsverktyg som Symphony – men försiktighet måste iakttas gällande slutsatser

Att ta fram kartor som tydligt visar alla belastningar inom havsområdet är vi positiva till. Då datamodellering bygger på datapunkter som ger en ögonblicksbild över hur havet ser ut, finns det självklart risker med det angreppssättet. Försiktighetsprincipen behöver (fortfarande) tillämpas gällande att vidta åtgärder även för möjliga/sannolika/troliga skador och olägenheter på hälsa och miljö.

Naturvårdsverket vill framhålla vikten av smarta digitala lösningar

Havsplanering är som andra processer beroende av information och av att ingående aktörer utbyter information på ett effektivt sätt. Om havsplaneringen ska utveckla användningen av haven i en strävan att nå miljö- och andra samhällsmål är det av vikt att aktörerna arbetar för att utnyttja de möjligheter som digitalisering innebär. Smarta och säkra digitala lösningar bidrar till effektiva verksamhetsprocesser, rättssäker informationshantering, enklare myndighetskontakter och insyn i myndighetsprocesser. Öppen och säker informationshantering bidrar till att den information som tas fram inom havsplaneringen ska kunna användas av olika typer av aktörer för att tänka och göra nytt – innovation.

För att nå havsplanens beredskapsmål - att havsplaneringen ska ta höjd för framtida behov och verksamheter och en långsiktig hållbar utveckling - krävs samverkan kring digitala lösningar. Vi vill i det sammanhanget framhålla de gemensamma förändringsmål och de principer för samverkan som överenskommit inom ramen för regeringsuppdraget *Smart miljöinformation som en framgångsfaktor*. Det finns goda förutsättningar att utveckla havs-

planeringen långsiktigt utifrån ett helhetsperspektiv inom de samverkansformer som startats kring miljöinformation och insatser i den riktningen bör framgå av planen.

Synpunkter på användningen attraktiva livsmiljöer

Naturvårdsverket anser att användningen attraktiva livsmiljöer behöver renodlas

Användningen **attraktiva livsmiljöer** är problematisk eftersom den innehåller såväl en användning - **friluftsliv, fritidsfiske och turism** - som en grundläggande förutsättning (värdet) för denna användning - **kulturmiljö**. Att föga samman en användning med ett grundläggande värde kan komplicera tillämpningen av planen och göra den otydlig. Det kan till exempel finnas inneboende konflikter mellan dessa två ingående delar som inte tydliggörs om de är sammanslagna. I de fall de motverkar varandra blir det lättare att hantera om de är skilda åt. Exempelvis kan friluftsliv ge upphov till störningar och slitage på natur- och kulturmiljöer. **Natur**, som är en egen användning och ett eget tema i planen utgör till stor del också på motsvarande sätt som kulturmiljö en grundläggande förutsättning för användningen **friluftsliv, fritidsfiske och turism**. En mer renodlad användning skulle vara: **friluftsliv, fritidsfiske och turism**, respektive **kulturmiljö**. Sedan kommer förstås **friluftsliv, fritidsfiske och turism** i realiteten oftast att överlappa med minst en av användningarna **natur** eller **kulturmiljö**, ofta båda.

Naturvårdsverket saknar utpekande av attraktiva livsmiljöer längs Bottenvikens svenska kust

Längs med Bottenvikens svenska kust har endast kortare passager markerats som attraktiv livsmiljö. Naturvårdsverket anser att det på långa sträckor längs med den kusten, till exempel utanför Gävle, utanför Höga kusten och vid Haparanda skärgård i norr, finns områden för friluftsliv och turism som borde motivera ett utpekande. Användningen attraktiva livsmiljöer baseras på riksintressena i miljöbalken vilka inte inbegriper någon buffertzona. De avgränsar endast värden. Om man istället talar om *användningen attraktiva livsmiljöer* – se även avsnittet ovan – är det möjligt att det i vissa fall krävs att ett något större område avgränsas för att upplevelsen av de värden som utgör grunden för riksintresset inte ska gå förlorad. För att möjliggöra lämpligaste användning. Det handlar om de områden där riksintressets värde består i områdets karaktär av orördhet, fria utblickar och landskapsbild. Detta gäller inte minst i planen för Bottniska viken som i samrådsversionen har ytterst få områden som är utpekade som **attraktiva livsmiljöer**.

Synpunkter på användningen energiutvinning

Naturvårdsverket anser att havsplaneområdet är en viktig resurs att nyttja hållbart för en framtid med 100 procent förnybar elproduktion. Att få till stånd en utbyggnad för energiutvinning till havs i stor skala bygger på god och långsiktig planering, här kan havsplanen vara betydelsefull. Vindkraft till havs skulle kunna möjliggöra en storskalig utbyggnad med sannolikt mindre konflikter än motsvarande utbyggnad på land. Även om det inte är aktuellt med storskalig utbyggnad till havs just nu är det viktigt att i ett längre perspektiv säkra de ytor som är intressanta och mest lämpliga för en sådan utbyggnad. Omfattningen av de ytor som i planen upptas av användningen energiutvinning bör relateras till någon form av planeringsmål för vindbruk utifrån de tidshorisonter som är satta. Detta är en frågeställning som tydligt kopplar till det arbete som Energimyndigheten och Naturvårdsverket bedriver inom ramen för miljömålsrådets åtgärd Hållbar vindkraftsutbyggnad. I det arbetet ingår även Havs- och vattenmyndigheten bland samverkansmyndigheterna.

I Bottenviken anser Naturvårdsverket att "särskild hänsyn till höga naturvärden, n" bör inkluderas för energiutvinningsområdena B107 och B108.

Angående de två områdena vid Rata Storgrund (B107 och B108) anser Naturvårdsverket att särskild hänsyn bör tas till naturtyperna rev (1170) och sublittorala sandbankar (1110) och att en närmare utredning av fåglar är nödvändig. Naturvårdsverket anser att Havs- och vattenmyndigheten bör inkludera särskild hänsyn till höga naturvärden för dessa två områden.

Område B107 och B108 anges i havsplanen med användning **energiutvinning, E**, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen, **f**. Vindkraft bedöms i samrådsversionen av havsplanen vara ett allmänt intresse av väsentlig betydelse i områdena. Områdena är inte utpekade som riksintresse för vindbruk utan intresset baseras på att områdena är angivna i kommunal översiktsplanering. För områdena anges i samrådsversionen av havsplanen ingen särskild hänsyn till höga naturvärden. Enligt 2006 års utsjöbanksinventering finns dock naturtyperna rev (1170) och sublittorala sandbankar (1110) i området vid Rata Storgrund (Rapport 5576, Inventering av marina naturtyper på utsjöbankar, 2006). Båda naturtyperna hade en otillfredsställande bevarandestatus vid den senaste rapporteringen till EU 2013.

Båda dessa naturtyper är beroende av god vattenkvalitet och ingen eller ringa sedimentation. I hotbilden för dessa båda naturtyper ingår uppförande av konstruktioner, till exempel vindkraftverk, då substratförhållandena kan påverkas, liksom även strömförhållandena. Konstruktionsfasen av en vindkraftsanläggning kan även leda till en resuspension av sediment, vilket kan påverka dessa naturtyper negativt (Vägledning för svenska naturtyper i habitatdirektivets bilaga 1, 2011).

Båda områdena ligger också relativt kustnära, vilket innebär att det här kan finnas en viktig passage för fåglar under vår och höst. Kvarkenområdet är mycket betydelsefullt för häckande och sträckande fågelarter, såsom exempelvis trana, sädgås, fjällvråk, havsörn, smålom och tobisgrissla. För icke-vattenrelaterade arter går troligtvis fågelsträcket främst nära Holmöarna, men

vid kraftigare vind från sydsektorn kan fågelsträcket sannolikt pressas mot norr och kan då nå in över utredningsområdena norröver. Naturvårdsverket anser att detta bör undersökas vidare och kontakt bör även tas med ornitologer med lokalkännedom.

I Södra Bottenhavet stödjer Naturvårdsverket att "särskild hänsyn till höga naturvärden, n" pekats ut i B145 och B146

Angående Gretas klackar, B142, Storgrundet, B146, och området kring Storgrundet, B145, ser Naturvårdsverket positivt på att särskild hänsyn till höga naturvärden har angetts för dessa områden. Gretas klackar, B142, och Storgrundet, B146, anges båda i samrådsversionen av havsplanen som områden för **energiutvinning, E**, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen, **f**, samt särskild hänsyn till höga naturvärden, **n**. Området kring Storgrundet, B145, anges som ett utredningsområde för energiutvinning, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen samt till höga naturvärden. Här planeras, såvitt Naturvårdsverket kan se, vindkraftsprojektet Utposten II. Gretas klackar utgörs i sin helhet av Natura 2000-naturtypen rev (1170) enligt 2010 års utsjöbanksinventering (Rapport 6385, Undersökning av utsjöbankar - Inventering, modellering och naturvärdesbedömning, 2010). Det relativt kustnära läget gör att undersökning av fåglar behövs för att utröna eventuella passager av flyttande fåglar vår och höst. Som anges ovan hade naturtypen en otillfredsställande bevarandestatus vid den senaste rapporteringen till EU 2013 och naturtypen är känslig för sedimentation och beroende av god vattenkvalitet.

I Södra Bottenhavet B143 och B144 anser Naturvårdsverket att mer underlag behövs för att avgöra huruvida områdena är viktiga lokaler för fåglar

B143 och B144 pekas i samrådsversionen av havsplanen båda ut för **energiutvinning, E**, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen, **f**. Båda dessa områden ligger längre ut till havs och utmärks inte, så vitt vi känner till, av viktiga lokaler för fåglar. Naturvårdsverket anser dock att mera data är nödvändigt för en djupare bedömning.

I Södra Bottenhavet B147 anser Naturvårdsverket att mer underlag behövs för att avgöra områdets betydelse för övervintrande fåglar

Området B147 har i samrådsversionen av havsplanen angivits som område för **energiutvinning, E**, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen, **f**, samt särskild hänsyn till höga naturvärden, **n**. Området bör utredas närmare som möjligt för energiutvinning. Omfattas området av djup grundare än 30 m bör dessa undersökas närmare avseende övervintrande fåglar under isfria förhållanden. Potentiellt kan dessa "nordliga" områden öka i betydelse som övervintringsområden för sjöfåglar vid ett varmare klimat.

I Södra Bottenhavet anser Naturvårdsverket att B151 ej bör pekats ut för användningen energiutvinning, E, på grund av höga naturvärden i området

Vad gäller området Finngrundet Västra Banken, B151, bedömer Naturvårdsverket att områdets höga naturvärden och den risk som en vindkraftsetablering utgör innebär att en samexistens mellan energiutvinning och naturvärden är svårönsad. Enligt Naturvårdsverkets bedömning bör område B151 därför inte pekats ut som område för **energiutvinning, E**, även om man samtidigt anger användningen **natur, N**. Om Havs- och vattenmyndigheten ändå

väljer att gå vidare med den i havsplanen föreslagna användningen för område B151 anser Naturvårdsverket att det bör tydliggöras att en förutsättning för samexistens är att tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken kan lämnas när det gäller verksamheter som på ett betydande sätt kan påverka miljön i Natura 2000-området. Naturvårdsverkets bedömning är att vindkraftsanläggningar till havs i eller i anslutning till ett Natura 2000-område typiskt sett kräver ett sådant tillstånd.

Finngrundet Västra banken, B151, har i samrådsversionen av havsplanen både användningsområdena **energiutvinning, E**, och **natur, N**, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen, **f**. Området är ett utpekade Natura 2000-område SE0630262 och utgör även riksintresse för vindbruk. Enligt bevarandeplanen för Natura 2000-området Finngrundet Västra och Norra banken utgörs en stor del av västra banken av naturtypen rev (1170) som hade en otillfredsställande bevarandestatus i rapporteringen till EU 2013. Här bedöms Finngrundet ha nationell betydelse för rastande/övervintrande sjöfåglar och troligen speciellt för rastande flyttfåglar på våren. Under vår och höst passerar minst en miljon flyttfåglar över området. Områdets betydelse för fåglar har även belysts i 2010 års utsjöbanksinventering där såväl den västra som den östra banken beskrivs vara av nationell betydelse för fågel, främst som rastlokal för alfågel. Här finns även ett regionalt mycket viktigt övervintringsområde för alfågel, som bedöms som starkt hotad (EN) svenska rödlistan, 2015. Området kan dessutom tänkas få ökad betydelse vid ett varmare klimat och en förskjutning av utbredningsområden längre norrut från övervintringslokaler på grundbankar i södra Östersjön.

Naturvårdsverket vill i detta sammanhang även påminna om HELCOM:s rekommendation (*HELCOM :s rekommendation 34E/1*) till skydd för främst viktiga övervintringsområden och flyttvägar för Östersjöns sjöfåglar. Rekommendationen fokuserar på att förbättra planeringen och samordningen avseende exv. etablering av vindkraftparker och andra marina installationer i grunda havsområden som är viktiga födosöksområden samt på att säkra viktiga flyttvägar för marina arter. Alfågeln har på senare år minskat kraftigt och är beroende av utsjöbankar med förekomst av blåmusslor under vinterhalvåret. Arten har visat sig mycket känslig och undviker områden där vindkraft byggts till havs (Petersen, I.K. & Nielsen, R.D. 2011. Abundance and distribution of selected waterbird species in Danish marine areas. Report commissioned by Vattenfall A/S. National Environmental Research Institute, Aarhus University, Denmark. 62 pp).

I Södra Bottenhavet anser Naturvårdsverket att B152 ej bör pekas ut som energiutvinningsområde, E, på grund av höga naturvärden i området

B152 pekas i samrådsversionen av havsplanen ut för användningen **energiutvinning, E**, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen, **f**. I området planeras vindkraftsprojektet Utknallen. Området hyser höga naturvärden och värdefulla fågelförekomster varför Naturvårdsverket anser att energiutvinning inom detta område inte är en lämplig användning, även om det sker med hänsyn till dess höga naturvärden. Naturvårdsverket har utvecklat sitt ställningstagande i yttrande under samrådet avseende planerad vindkraftspark

(NV-06460-16, Samråd enligt 6 kap. 4 § miljöbalken avseende planerad vindkraftspark Utknallen, Gävleborgs län).

I Norra Östersjön och Södra Kvarken, området Ö205, anser Naturvårdsverket att mer underlag behövs för att bedöma områdets lämplighet för energiutvinning

Området öster om svenska högarna, Ö205, pekas i samrådsversionen av havsplanen ut för **energiutvinning, E**, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen, **f**. Naturvårdsverket anser att det i dagsläget är svårt att avgöra huruvida den mest lämpliga användningen av området är energiutvinning, eftersom området kan innefatta viktiga ruggningsplatser för ejder, övervintringsområde för alfågel och födosöksområden för grisslor. Området utgör också passage för flyttande sjöfåglar. Naturvårdsverket anser att detta bör undersökas vidare. Området angränsar till ett område med användningen **attraktiv livsmiljö**. Naturvårdsverket anser att det inte kan uteslutas att upplevelsevärden inom riksintresse för friluftsliv (3 kap. miljöbalken), riksintresse rörligt friluftsliv samt riksintresse högexploaterad kust (4 kap. miljöbalken) skulle kunna påverkas negativt. På cirka två mils avstånd ligger naturreservatet Svenska Björn som även är utpekad som Natura 2000-område. Ögrupperna utgör utposter i Stockholms skärgård med milsvid sikt i alla riktningar.

I Norra Östersjön och Södra Kvarken stödjer Naturvårdsverket utpekandet av området Ö208 för energiutvinning, E.

Naturvårdsverket noterar att område Ö208 har angivits för användningen **energiutvinning, E**, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen, **f**. Området pekas ut för flytande vindkraftverk, då området ligger på djupare vatten. Naturvårdsverket ser positivt på detta, då djupare områden ofta inte är lika biologiskt värdefulla som grunda utsjöbankar och då vi anser att det är viktigt att ta höjd för den teknikutveckling som sker när det gäller flytande vindkraftverk. Naturvårdsverket anser därför att Havs- och vattenmyndigheten bör överväga att inkludera fler områden på större vattendjup för flytande vindkraftverk än som görs i samrådsversionen av havsplanen.

I Sydöstra Östersjön anser Naturvårdsverket att området Ö248 ej är lämpligt för energiutvinning, E.

Naturvårdsverket anser att Södra Midsjöbanken, område Ö248, på grund av dess höga naturvärden och den risk som en vindkraftsetablering utgör inte är lämpligt för användningen **energiutvinning, E**, inte heller med tillägget särskild hänsyn till höga naturvärden, **n**.

Södra Midsjöbanken, Ö248, omfattas av riksintresse för vindbruk. Området anges i samrådsversionen av havsplanen som ett område för **energiutvinning, E**, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen **f**, samt särskild hänsyn till höga naturvärden, **n**. Vindkraft och naturvärden har alltså av Havs- och vattenmyndigheten bedömts kunna samexistera i området. Naturvårdsverket delar inte den bedömningen.

I Naturvårdsverkets undersökning av utsjöbankar (Rapport 6385, Undersökning av utsjöbankar - Inventering, modellering och naturvärdesbedömning, 2010)

anges banken tydligt ha mycket stor internationell betydelse för förekomsten av övervintrande havsdykänder, särskilt alfågel.

I hemställan till regeringen 2016-11-10 (NV-05874-15) om nya Natura 2000-områden föreslog Naturvårdsverket att Södra Midsjöbanken skulle ingå i Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna (SE0330308). I den hemställan framhöll vi bl.a. att Södra Midsjöbanken, tillsammans med Hoburgs bank och Norra Midsjöbanken, utgör det absolut viktigaste kärnområdet för den akut hotade (CR) östersjöpopulationen av tumlare på svenskt territorium. I den senaste rapporteringen till EU 2013 hade tumlaren en dålig bevarandestatus. I hemställan angavs också att området utgör det viktigaste övervintringsområdet i Östersjön för alfågel samt ett viktigt övervintringsområde för ejder och tobisgrissla. Området föreslogs även för naturtyperna rev (1170) och sublitorala sandbankar (1110). Som anges ovan hade båda dessa naturtyper en otillfredsställande bevarandestatus vid den senaste rapporteringen till EU 2013.

Naturvårdsverkets har även i yttrande till regeringen i december 2017 (NV-07306-17), tagit ställning mot en vindkraftsetablering på Södra Midsjöbanken. Naturvårdsverket pekade då på att området utgör en betydelsefull del av alfåglarnas livsmiljö och att en exploatering skulle medföra en direkt habitatförlust för alfågeln. Enligt Naturvårdsverkets bedömning skulle verksamheten riskera att påverka alfågelns bevarandestatus negativt då dess bestånd redan är försvagat. Mot bakgrund av detta ansåg vi att lokaliseringen inte är förenlig med 2 kap. 6 § miljöbalken och att tillstånd därför inte kan ges. Naturvårdsverket bedömde vidare att verksamheten riskerar att påverka miljön i det närliggande Natura 2000-området och att tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken därmed krävs. Naturvårdsverket vill i detta sammanhang hänvisa till det yttrandet.

När det gäller tumlare vill vi också särskilt lyfta fram att de är mycket störningskänsliga och reagerar generellt på undervattensbuller genom att fly. Då tumlare födosöker mer eller mindre konstant kan bortskrämsel från primära habitat leda till risk för skada genom bl.a. minskat energiintag. Parningsperioden sträcker sig från början av juli till slutet av augusti. Honorna är därefter dräktiga i cirka 10,5 månader och föder sina kalvar från mitten av maj till mitten av juli. Därefter diar kalvarna i cirka 8 - 10 månader. Då reproduktivt aktiva honor föder en kalv varje eller vartannat år, innebär detta att de i princip alltid är dräktiga och/eller i sällskap av en kalv som är beroende av dem för sin överlevnad. Reproduktionscykeln innebär att det egentligen inte finns några "säkra" tider på året när det gäller störning av tumlare, utan man behöver istället fokusera på områden eller tidsperioder med så få närvarande tumlare som möjligt. Östersjötumlaren reproduktionsförmåga är starkt nedsatt på grund av miljögifter. Detta i kombination med en populationsstorlek med mycket få individer gör att störning på individnivå kan få konsekvenser på populationsnivå.

Risken för störning på tumlare avser framförallt undervattensljud i samband med anläggningarbete, särskilt pålning. Naturvårdsverket anser dock att det inte heller går att bortse från risker kopplade till undervattensljud i driftsfasen. Naturvårdsverket vill i detta avseende även hänvisa till Naturhistoriska Riksmuseets yttrande till miljödepartementet den 10 januari 2018 (Yttrande över

Ansökan om tillstånd enligt lagen (1992:1140) om Sveriges ekonomiska zon till uppförande och drift av en gruppstation för vindkraft på södra Midsjöbanken, dnr. 5.1.6-560-2017) över ansökan om tillstånd till vindkraftsetablering på Södra Midsjöbanken. Där påtalas tydligt osäkerheterna kring hur kontinuerligt buller kan påverka tumlare.

I Södra Östersjön stödjer Naturvårdsverket att området Ö266 pekats ut för energiutvinning, E, med särskild hänsyn till höga naturvärden, n.

Området Taggen, Ö266, pekats i samrådsversionen av havsplanen ut för **energiutvinning, E**, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen, **f**, samt till höga naturvärden, **n**. I detta område finns ett lagakraftvunnet tillstånd för ett vindkraftsprojekt. I Naturvårdsverkets utsjöbanksinventering 2010 uppges Taggen och Hanörevet sedan gammalt vara känt som ett viktigt övervintringsområde för sjöfåglar, bland annat alfågel och svärta/sjööorre. Området har betydligt färre övervintrande alfåglar under senare år, sannolikt som konsekvens av den allmänna kraftiga beståndsminskningen för arten i Östersjön. Området är dock alltså viktigt och här finns stora musselbankar som utgör föda för fåglarna (Nilsson et al. 2016. Factors affecting the local distribution of the Long-tailed Duck *Clangula hyemalis* in Baltic offshore waters *Wildfowl* (2016) 66: 142–158). Naturvårdsverket anser, i likhet med vad som föreslagits i samrådsversionen av havsplanen, att det vid eventuell energiutvinning är viktigt att särskild hänsyn tas till höga naturvärden som konstateras i området.

I Sydöstra Östersjön anser Naturvårdsverket att områdena Ö282 och Ö283 bör studeras vidare innan man kan fastställa huruvida energiutvinning, E, är ett lämpligt användningsområde

Områdena Ö282 och Ö283 pekats i samrådsversionen av havsplanen ut för **energiutvinning, E**, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen, **f**. Områdena berörs av sjöfåglar som rör sig vår och höst mellan häckningsområden längre norrut och övervintringsområden i södra Östersjön. Mer detaljkunskap är nödvändig för att möjliggöra en bedömning av områdets lämplighet för energiutvinning.

Naturvårdsverket bedömer vidare att en vindkraftsetablering inom de västra delarna av området Ö283 kan medföra en risk för negativ påverkan på Natura 2000-området Sydvästskånes utsjövatten (SE0430187) och vill i detta sammanhang hänvisa till vårt resonemang angående Kriegers Flak, Ö285, nedan.

I Sydöstra Östersjön anser Naturvårdsverket att energiutvinning, E, i området Ö285 bör kompletteras med n, särskild hänsyn till höga naturvärden

Angående Kriegers Flak, Ö285, anser Naturvårdsverket att området kan användas för **energiutvinning, E**, men att det är av stor vikt att detta sker med särskild hänsyn till de höga naturvärden som finns i och intill området. Naturvårdsverket anser därför att ett **n** bör inkluderas i områdets beteckning. Dess lämplighet för vindkraft får slutligen avgöras i en juridisk prövningsprocess.

I samrådsversionen av havsplanen pekats område Ö285 ut för **energiutvinning, E** med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen, **f**. Området är också utpekats

som ett riksintresse för vindbruk. Området kring Kriegers Flak ingick ursprungligen i Naturvårdsverkets hemställan till Regeringen för Natura 2000-området Sydvästskånes utsjövatten (SE0430187). Detta område undantogs sedan i Regeringens beslut. Trots att området nu alltså inte har något formellt skydd har området trots allt höga naturvärden. Dessa värden ligger framför allt i områdets betydelse för tumlare, men även för sträckande och övervintrande fåglar, däribland den starkt hotade (EN) alfågeln. Naturvårdsverket yttrade sig angående det pågående vindkraftsprojektet i området kring Kriegers Flak i maj 2018 (NV-02214-18) och vill i detta sammanhang hänvisa till detta yttrande.

I Kattegatt och området för Stora Middelgrund, V302, vill Naturvårdsverket uppmärksamma att Natura 2000-området innebär att samexistens mellan natur, N, och energiutvinning, E, kräver att en vindkraftsetablering får tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken

Vad gäller Stora Middelgrund, V302, ser Naturvårdsverket svårigheter att kombinera **energiutvinning, E**, med bevarande av höga naturvärden och störningskänsliga arter i det aktuella området. Eftersom området ligger inom Natura 2000-område innebär det att en eventuell vindkraftsetablering som på ett betydande sätt kan påverka miljön i området kräver ett tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken. Naturvårdsverkets bedömning är att vindkraftsanläggningar till havs i eller i anslutning till ett Natura 2000-område typiskt kräver ett sådant tillstånd. Naturvårdsverket anser att det är eftersträvansvärt med samexistens, men att det inte är självklart att ett sådant tillstånd skulle kunna lämnas.

För Stora Middelgrund, V302, anges i samrådsversionen av havsplanen samexistens mellan användningarna **natur, N**, och **energiutvinning, E**. Området ingår i Natura 2000-området Stora Middelgrund och Röde bank (SE0510186) och är även ett utpekade HELCOM MPA-område och OSPAR MPA-område, vilket enligt Naturvårdsverkets bedömning bör belysas i havsplanen. I Naturvårdsverkets utsjöbanksinventering 2010 (Rapport 6385, Undersökning av utsjöbankar - Inventering, modellering och naturvärdesbedömning) angavs att området är av internationell betydelse för fågel och höga tätheter av tumlare har registrerats där. Vidare beskrevs att området har den största förekomsten av hästmusselbankar av alla i inventeringen undersökta utgrund. Dessa är upptagna på OSPAR:s lista över hotade habitat. Naturvårdsverket har vid ett flertal tillfällen yttrat sig angående en vindkraftsetablering vid Stora Middelgrund (NV-01262-14, NV-03089-14, NV-03858-15) och vi vill i detta sammanhang nu hänvisa till dessa yttranden.

Synpunkter på användningen natur

Naturvårdsverket anser att även föreslagna Natura 2000-områden behöver vara utpekade som N i planerna.

Naturvårdsverket anser att samtliga Natura 2000-områden, inklusive föreslagna Natura 2000-områden som regeringen ännu inte tagit ställning till, bör markeras som N i planerna.

Naturvårdsverket vill göra tydligt att eventuell samexistens i Natura 2000-områden kräver tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken

Naturvårdsverket vill klargöra att när det gäller avvägning mellan olika intressen är det av vikt att notera att Natura 2000-områden är skyddade enligt 4 kap. 8 § miljöbalken vilket innebär att en avvägning mot andra intressen redan är gjord. Undantaget i 4 kap. 1 § miljöbalken gäller inte Natura 2000-områdena. Eventuell samexistens med intressen som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område kräver ett särskilt tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken. Vindkraft är ett exempel på en verksamhet som typiskt sett kräver tillstånd. (Se även kap 4.2 i Naturvårdsverkets handbok 2017:1 Förutsättningar för prövningar och tillsyn i Natura 2000-områden, Naturvårdsverket 2017)

Naturvårdsverket undrar hur motiv till yrkesfiske i utpekade Naturområden ser ut

Ibland är yrkesfiske utpekade i områden som även är utpekade som N, ibland är det inte utpekade. Det är svårt att följa motiven till detta, även i informationspanelen på webbversionen av planen. Länsstyrelserna arbetar med bevarandeåtgärder i Natura 2000-områdena som till exempel kan vara restriktioner för yrkesfiske. Dessa restriktioner behöver följas av havsplanen, och där arbetet inte är färdigt behöver försiktighet iaktas.

Naturvårdsverket anser att flyttvägar för fåglar och fladdermöss behöver beaktas vid utpekanden i plan

Naturvårdsverket har uppmärksammat att flyttvägar för fåglar och fladdermöss inte beaktas i samrådsförslaget av planerna. Inga kunskapsunderlag för flyttvägar nämns. Det finns idag rätt mycket kunskaper om var fåglar flyttar även om detaljerna inte alltid är kartlagda. Längre ut till havs är kunskaperna som regel mycket bristfälliga. Vi vet till exempel att ett viktigt flyttstråk går mellan svenska sydkusten och genom området Ö283 mot Rügen i Tyskland. Underlag av den här typen är viktiga att ta hänsyn till i utpekanden av lämplig användning av havet. Naturvårdsverket stöttar gärna Havs- och vattenmyndigheten i arbetet med detta under hösten 2018.

Naturvårdsverket anser att födosöksområden längs yttre delarna av kuster och på grundbankar av betydelse för övervintrande sjöfågel och i viss mån fladdermöss behöver beaktas vid utpekanden i plan

I planer och MKB är födosöksområden beskrivet på ett mycket kortfattat och övergripande sätt. Naturvårdsverket önskar här en tydligare beskrivning. Det är viktigt att beakta underlag om detta i planarbetet för att vid behov kunna anpassa olika verksamheter och säkerställa skyddet för hotade arter. Exempelvis ser vi en uppenbar målkonflikt att peka ut Södra Midsjöbanken för energiutvinning, då området har mycket höga naturvärden och utgör ett av de viktigaste områdena

för övervintrande alfågel i Östersjön (s. 52 i havsplan för Östersjön). Naturvårdsverket stöttar gärna Havs- och vattenmyndigheten i arbetet med detta under hösten 2018.

Grunda biologiskt värdefulla utsjöbankars funktion som födosöks- och övervintringsområden är av yttersta vikt för framförallt sjöfåglar, men utgör också viktiga reproduktions- och vistelseområden för fiskar och marina däggdjur. Alfågeln, tillsammans med en rad andra musselätande dykänder, har minskat kraftigt som övervintrare i Östersjön och Bottenhavet de senaste decennierna. Sverige har, inom EU, ett särskilt ansvar för arten eftersom en stor del av Östersjöns övervintrande alfåglar finns på utsjöbankar i Sveriges ekonomiska zon. Alfågeln, och andra sjöfågelarter som rastar och övervintrar i grunda havsområden, riskerar att påverkas negativt av exploatering av utsjöbankar genom störning, bortträngning (habitatförlust), samt en indirekt påverkan på habitatet genom till exempel grumling, som i sin tur kan påverka förekomst av bland annat fiskar och musselbankar. För de sträckande, men i mindre omfattning även de rastande och övervintrande fågelarterna, finns en icke obetydlig risk att dödas av rotorbladen. I klimatförändringens spår kan dessa områden få ökad betydelse om isläget i Östersjön och Bottenhavet förändras. Minskad salthalt och ökad temperatur riskerar att påverka födotillgången negativt för de fågelarter som är beroende av musselbankarna. Modelleringsstudier visar därtill att de grunda utsjöbankarna kan komma att spela en ännu viktigare roll vid ett framtida förändrat klimat, genom att agera som klimatreferugier för till exempel blåmussla – avgörande föda för musselätande dykänder. Tänkbara scenarion i ett förändrat klimat är även att de bankar i Bottenviken som idag oftast är täckta av is under vintern kan komma att spela en allt viktigare roll för inte minst övervintrande sjöfåglar, vilket är viktigt att beakta iden långsiktiga planeringen av åtgärder till följd av klimatförändringar.

Synpunkter på övriga teman och användningar

Naturvårdsverket stödjer utredning av omläggning av sjöfart norr om Gotland. Området norr om Gotland är viktigt att skydda för den biologiska mångfald som finns där, därför stödjer Naturvårdsverket att utredning av omläggning av sjöfart genomförs.

Naturvårdsverket anser att sandutvinning till havs bör ske återhållsamt

Naturvårdsverket ifrågasätter om det kan betraktas som långsiktigt hållbart att områden för **sandutvinning** pekas ut i den omfattning som görs i planen. Ett visst uttag av konstruktionssand om och när annat ersättningsmaterial inte finns, bör dock rimligen kunna ske. Däremot är det olämpligt att använda havssand för sandfodring då detta enbart är en tillfällig lösning på problemet med stranderosion och stigande havsnivåer. Det är dock bra att det av planen framgår att det måste utredas vidare vilka delar av de utpekade områdena som kan möjliggöra hållbar utvinning.

Naturvårdsverket anser att belastningar som påverkar havet behöver synliggöras i havsplanerna

Det är ett problem att de allra största problemen och belastningarna från andra havsområden och framförallt från landområden inte ges större utrymme i planen och miljöbedömningen. Till exempel redovisas inte plast och skräp i haven, ökande fosforhalter, algblomning, minskningen av sjöfågel tydligt som en förutsättning för vad som föreslås i havsplanen. Dessa förutsättningar behöver synliggöras för att andra planer ska kunna hantera de belastningar som drabbar havsmiljön.

Påverkan på vattenmiljön i samband med tillförsel eller spridning av miljögifter bör beaktas i högre grad. Aktiviteter som innebär bearbetning av havsbotten i samband med anläggningsarbeten eller driftsfas kan leda till frisättning och tillförsel av miljögifter och eller farliga ämnen. Det är aktuellt vid exempelvis havsbaserad vindkraftsetablering, muddring, dumpning m.m.

Synpunkter på Miljöbedömning

Naturvårdsverket anser att miljökonsekvensbeskrivningen skulle vinna på att avgränsas till de miljöaspekter som kommer att påverkas betydligt av planförslaget

I miljökonsekvensbeskrivningen finns inte någon avgränsning i sak utan samtliga miljöaspekter finns uppräknade. I "Färdplan havsplanering" finns en redovisning av den avgränsning som gjordes i inledande skede, men denna skiljer sig på flera sätt mot miljökonsekvensbeskrivningens redovisning. Det hade varit önskvärt att motsvarande tydlighet vad gäller avgränsningen som finns i Färdplanen också redovisades i miljökonsekvensbeskrivningen. Nu framgår det inte om det under processens gång har visat sig att alla miljöaspekter behöver ges samma uppmärksamhet på grund av att en betydande miljöpåverkan kan uppstå. Miljökonsekvensbeskrivningen skulle vinna på att avgränsas till de miljöaspekter som kommer att påverkas betydligt av planförslaget.

Naturvårdsverket efterlyser ett miljöbedömningsalternativ som i högre grad bidrar till att klara mål och normer

Vad skulle krävas av havsplanen om målet "att nå och upprätthålla god miljöstatus" skulle nås? Den frågan borde vara utgångspunkten för framtagandet av ett alternativ inom ramen för miljöbedömningen. Med ett sådant alternativ skulle det bli tydligt vad som skulle krävas för att klara de mål som handlar om människors och planetens överlevnad på lång sikt och synliggöra hur verksamheter i havet och på land påverkar den möjligheten.

Om en tydligare redovisning av orsak och verkan och koppling till planens mål och övriga miljömål görs, kommer det att gå lättare att förstå problemen som planen har att hantera, hur de har lösts, vilka avvägningar som har gjorts och vilka konsekvenserna blir av planförslaget. På det sättet kan också en hel del av textmassan läggas som bilaga, och därmed synliggöra vägval och konsekvenser och bilda ett mer överskådligt beslutsunderlag. Ett förslag är att inspireras av samrådsversionen av "blå ÖP" för norra Bohuslän som har en förenklad bild över processen och som på ett pedagogiskt sätt visar på processens olika steg; vilka frågor som tagits upp och hur de har lösts, vilka konsekvenser som riskerar

att uppstå samt förslag till åtgärder. Se avsnitt 3 analys s. 47-51.

<http://www.tillvaxtbohuslan.se/bla-op/wp-content/uploads/sites/4/2016/12/blaOP-planbeskrivning-170308-SAMRAD.pdf>

Naturvårdsverket vill se en tydligare sammanställning av miljöeffekter för nuläge, nollalternativ och planförslag

Miljökonsekvensbeskrivningen skulle vinna på en ökad tydlighet. Det gäller dels att visa på vilka miljöfrågor som måste hanteras och vilka verksamheter som ger upphov till miljöeffekter redan idag och som planen behöver lösa för att nå de mål som satts upp gällande både miljömål och planens mål. En kort sammanställning efter nulägesbeskrivningen som visar dessa skulle underlätta förståelsen för både nollalternativ och planförslag.

På liknande sätt vore det bra med en kort summering av vilka av dessa problem som kvarstår, förvärras respektive förbättras i nollalternativet och i planalternativet. På det sättet blir det tydligare för läsaren vilka miljöaspekter och lösningar som planen kan påverka och vad som beror av tidigare och annan påverkan till följd av aktiviteter på land och i angränsande hav.

Naturvårdsverket önskar en beskrivning av hur den aktuella havsplanen påverkas och påverkar av andra relevanta planer och program

I anslutning till avsnittet ”Förhållande till andra planer och program” bör inte bara räknas upp vilka dessa planer/program är, utan också hur den aktuella havsplanen påverkas av och påverkar dem. Det gäller även hur förslagen i och konsekvenserna av de tre havsplanerna samvarierar med varandra. Därigenom skulle det också bli tydligare hur de samlade miljökonsekvenserna av de tre planerna ser ut, eftersom valet att prioritera en användning i en plan rimligen påverkar valet av användning i andra planer, utifrån ett nationellt perspektiv.

Naturvårdsverket saknar tydliga avgränsningar i tid och rum

Från redovisningen i miljökonsekvensbeskrivningarna är det inte tydligt hur den geografiska avgränsningen är gjord. Det vore bra att förtydliga dels den geografiska indelningen, vad som avses med delområden och hur långt influensområdet för planen sträcker sig. Det är inte minst viktigt i relation till intilliggande planer och bedömning av kumulativa effekter.

När det gäller avgränsning i tid är det problematiskt att miljökonsekvensbeskrivningen inte ger större utrymme åt det faktum att god miljöstatus enligt havsmiljödirektivet inte förväntas uppnås till 2020. Miljökonsekvensbeskrivningen fokuserar istället på att klara miljö kvalitetsnormerna för god miljöstatus till ett senare skede, med tidsperspektivet 2030/2050.

Naturvårdsverket anser att klimatförändringarna behöver ges större betydelse i konsekvensbeskrivningarna

Klimataspekten finns beskriven under ”generella förutsättningar” i miljökonsekvensbeskrivningarna. Naturvårdsverket tycker att detta borde ges större betydelse och synas mer i konsekvensbeskrivningen med tanke på långsiktigheten i det valda tidsperspektivet (finns nu endast kort beskrivet, exempelvis på s. 114–115 under punkt 9.1.6 i MKB för havsplanen för Bottniska viken).

Synpunkter på Hållbarhetsbedömning

Naturvårdsverket önskar ett systemperspektiv och beskrivning av förhållandet mellan de olika hållbarhetsdimensionerna i analysen

Naturvårdsverket uppskattar att Havs- och vattenmyndigheten har tagit fram en metod för att kunna bedöma hållbarhet i ett brett perspektiv. När hållbarhet delas upp i de tre "benen" ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet är det viktigt att analysen tillåter synergier eller negativa spridningseffekter mellan dessa ben. Breda "hållbarhetsanalyser - som tydligt inkluderar och beaktar systemlänkar - är väsentliga i bedömningen av havsplaner som är ett komplext system med många resurser, värden, intressenter och mål", uppmärksammas i den samlade hållbarhetsbedömningen.

Det är dock något otydligt hur de olika dimensionerna (ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet) förhåller sig till varandra. Otydligheten kring dessa förhållanden mellan hållbarhetsdimensionerna gör det därmed svårt att kunna utläsa vad den sammanvägda bedömningen av hållbarhet egentligen betyder.

Naturvårdsverket anser att en känslighetsanalys är ett bra verktyg för att visa på osäkerheten i bedömningarna

Hållbarhetsbedömningen bygger på en rad osäkra antaganden. Det påtalas i den samlade hållbarhetsbedömningen att både antaganden om planalternativen och beräknade hållbarhetsindex är osäkerheter i analysen som måste beaktas, men att metoden i sin helhet ger tydliga resultat när det gäller de stora dragen. Naturvårdsverket anser att diskussionen kring osäkerheter som görs är relevant och förtydligar svårigheterna med att göra den här typen av analysarbete. Ett sätt att hantera och visa på graden av osäkerhet i slutsatser och antaganden är att göra en känslighetsanalys. En känslighetsanalys skulle stärka hållbarhetsbedömningen som ett verktyg för att göra avvägningar för framtida beslut mellan olika användningar av havet.

Naturvårdsverket saknar resonemang kring urvalet av kriterier i analysen

Det finns ingen beskrivning över hur kriterierna, och deras indikatorer, som används i multikriterieanalysen har valts ut. Naturvårdsverket saknar ett resonemang kring vilka andra kriterier som har prioriterats bort, och varför.

Naturvårdsverket undrar hur horisontåret har använts i analysen

Horisontåret 2050 nämns på ett flertal ställen i rapporten, bland annat eftersom det "stimulerar resonemang kring framtida hållbar utveckling för havsanknutna sektorer". Ett sådant resonemang skulle vara välkommet, det är däremot svårt i den nuvarande presentationen av resultaten att förstå hur horisontåret har använts i analysen. Detta behöver förtydligas. Om inte horisontåret har använts i analysen alls bör resonemangen kring horisontåret nyanseras eller eventuellt tas bort.

Naturvårdsverket vill tipsa som ett nytt underlag om långsiktiga klimateffekter specifikt för Östersjöns Hållbarhetsbedömning

Havs- och vattenmyndigheten skriver att en av många osäkerheter inför framtiden är hur klimatförändringar med höjd vattentemperatur och förväntat sänkt pH i haven kan påverka marina miljöer och fisket. Inför framtida

utveckling av havsplanarbetet och hållbarhetsbedömningen kan Naturvårdsverket tipsa om att precis detta är något som studeras bland annat inom forskningsprojektet BONUS BALTICAPP där SMHI och Östersjöcentrum är inblandade (<https://www.bonusportal.org/balticapp>). Globala klimatscenarier och samhällsekonomiska scenarier har skalats ned till Östersjöskala. Scenarier har utvecklats till 2050 och effekter på ekosystemtjänster (bland annat fiskeproduktion) har studerats och värderats. Det kan vara värt för Havs- och vattenmyndigheten att följa upp projektet som slutredovisades i maj 2018. Utöver detta projekt finns även relaterade arbeten där kontakt med Östersjöcentrum samt SMHI kan tas för mer information.